

INTENSIV TUTZORLARNI RIVOJLANISHI VA BARG HOSILDORLIGIGA TA'SIR ETUVCHI BEGONA O'TLARGA QARSHI KURASHISH SAMARADORLIGI

Soxibova Nigora Sadritdinovna

TDAU, Ipakchilik va tutchilik kafedrası katta o'qituvchisi

Email:sokhibova2019@bk.ru

Nurov Murodjon Mansur o'g'li

Email:nurovm992@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.16830686>

Annotatsiya: Ushbu maqolada tajribadagi maqbul sxemalarda tashkil qilingan intensiv tutzorlarni begona o'tlardan muntazam ravishda agrotexnik tadbirlarini va tut daraxtlarni bir me'yorda rivojlanishi, navlarni shakillanishi va hosilga kirishi va bargining ozuqabopligining oshirishda gerbisidlarni qo'llash samaradorligi aniqlangan.

Kalit so'zlar: intensiv tutzor, barg, hosildorlik, gerbisid, nav va duragay, begona o'tlar.

АННОТАЦИЯ

В статье рассматривается эффективность регулярных агротехнических мероприятий по борьбе с сорняками в интенсивных насаждениях шелковицы, организованных по оптимальным схемам опыта, и применения гербицидов в обеспечении равномерного развития шелковичных деревьев, формировании сортов и их урожайности, повышении питательной ценности листьев.

Ключевые слова: интенсивная шелковица, лист, урожайность, гербицид, сорт и гибрид, сорняки.

ABSTRACT

The article examines the effectiveness of regular agrotechnical measures to combat weeds in intensive mulberry plantations, organized according to optimal experimental schemes, and the use of herbicides in ensuring the uniform development of mulberry trees, the formation of varieties and their productivity, and increasing the nutritional value of leaves.

Keywords: intensive mulberry, leaf, yield, herbicide, variety and hybrid, weeds.

Respublikamiz hududida turli xil o'zgaruvchan iqlim sharoitni uchratish mumkin. U okean va dengizlardan uzoqda, shuningdek, yerlari har xil balandlik va pastliklarda joylashgan bo'lib, g'arbdan sharqqa borilganda Tyanshan va Pomir Olay tog'lariga duch kelinadi. Tog'larning balandligi 3600 metrga yetadi, ayrim cho'qqilari esa dengiz sathidan 4750 metr bo'lgan balandlikda joylashgan. Bu tog'larda asosan kuz, hamda qish va bahorda 800 mm dan, 1500-1800 mm gacha yog'in sochin qatlami bo'ladi. Undan keyin esa 3000 metr va undan baland tog'larda abadiy muz shuningdek qor qatlamlari bo'lib, bular esa yoz va qishda tekislikda joylashgan yerlarni suv bilan ta'minlab turadi. Shunday ekan Intensiv tutzorlarni barpo etishda ekishning ikkinchi yili (bir yillik ko'chat davrida davr), yer sathidan 10 sm balandlikda so'ng, esa avgust oyida 3-4 asosiy qism qoladi, va kichik shoxlari tanaga kesiladi. Shu tarzda ekilgan ko'chatlar oziqlantirish uchun erdan 20 sm balandlikda kesiladi, intensiv tut shoxlari, ekishning uchinchi yilida ipak qurti uchun oziq bo'lib hisoblanadi. Shoxlarga zarar yetkazing iloji boricha kamroq kesib oling, faqat bog'bondan foydalanishni talab qiladi. Birinchi va ikkinchi yilda intensiv ekilgan takrorlagichlar qator oralariga ishlov berish, traktor va kultivatorlardan foydalanadi, g'alla qatorlari (paxta) orasiga to'liq foydalanish mumkin. Ayniqsa, ipak qurtini boqish uchun shoxlari kesilgandan keyin uni qayta ishlash kerak. Tut qatorlari, vegetatsiya

davrida mo'ljallangan o'g'itning bir qismi bilan ularni oziqlantirish, barg qo'yib yuborilgunga qadar.

Bo'z tuproqli yerlarning haydalma qatlamida chirindi 0,6-0,8 % ni, kashtan usli tuproqda chirindi 2,0-3,0 % ni tashkil qiladi. Bo'z tuproqli yerlarda o'sgan o'simliklar tarkibida azot va oqsil miqdorlari meyorida bo'ladi. I.V.Michurin o'simliklarning yangi navlarini tabiatdan ham yaxshiroq yarata bilish va yaratish kerakligini shuningdek biz tabiatdan inom-ehson kutib tura olmasligimizni, ana shu inom-ehsonni tabiatdan olish bizning vazifamiz ekanligini ta'kidlab o'tgan.

Ko'p yillik o'simliklarni hamda tutni oziqlantirishda o'g'itlarni tanlab ishlatishning ham ahamiyati katta biroq, tuproqdan olingan oziq moddalar ildizlarda qisman qayta ishlanadi, hamda oziqaning asosiy qismi esa o'zgarmagan holda barglarga yetkazib beriladi. Shuningdek, o'simliklar hayotida o'g'itlarning va begona o'tlarga qarshi kurashishning ahamiyati juda ham katta bo'lib, ular hosildorlikni oshiribgina qolmay, balki hosil sifatini ham yaxshilaydi.

O'simliklarga oziq moddalar o'z muddatida va meyorida berilganda o'simlik yaxshi rivojlanadi, hamda hosildorligi yuqori bo'ladi. O'simlik hayotida azot alohida o'rin egallaydi, o'simlikka azot yetishmaganda ekin o'sishdan to'xtaydi va hosildorlik pasayadi. O'simliklarning baquvvat ildiz sistemasi hosil bo'lishida fosforning roli muhim hisoblanadi, kaliy esa o'simlik to'qimalarining rivojlanishi uchun juda zarur bo'lib, kaliy yetishmovchiligi sodir bo'lganda to'qimalarda uglevodlarning paydo bo'lishi va shira harakatini sust kechishi, o'simliklarning uglevod bilan oziqlanish jarayoni buziladi, issiq-sovuqqa chidamsizlashadi hamda zamburug' kasalliklariga chidamliligi sustlashadi. Navbatdagi o'g'it kalsiy ildiz sistemasining o'sishiga yordam beradi, natijada tuproqning ishqorlik darajasini kamaytiradi, natijada yaxshi ta'sir ko'rsatadi. Biroq, o'g'itlash boshqa agrotexnika usullari bilan olib borilgandagina ijobiy natija beradi. Mahalliy va mineral o'g'itlarni ortiqcha ishlatish natijasida samarasi kam kuzatiladi. Sho'r yerlarda o'simliklar qanchalik qiynalsa, ortiqcha o'g'itlarni ishlatgan holatda ham o'simliklar rivojlanishida shunday salbiy o'zgarishlarga duchor bo'lishi aniqlangan.

Shunga ko'ra, respublikamizda intensiv tutzorlarda asosan ekilgan ko'chatlar birinchi va ikkinchi yilning vegetatsiya davrida tez-tez sug'oriladi hamda sug'orish ham kerak yozning birinchi yarmida har 10-15 kunda, ikkinchisida esa har 15-20 kunda amalga oshiriladi. Ayniqsa ikkinchi ishlov berish shoxlardan keyin KXU-4 markali kultivator bilan amalga oshiriladi, ipak qurtlarini boqish uchun kesiladi. Umuman olganda intensiv turdagi, tutzorlar tez hosilga kiradi, bir gektar urning hosildorligi yuqori bo'lishi bilan boshqa tutzorlardan tubdan farq qiladi, intensiv turdagi tutzorlarda amalga oshiriladigan barcha ishlarni mexanizatsiyalash mumkin bo'lib. Intensiv bunda qator oralig'i 0,9 x 0,6, 0,9 x 0,2, tutning ilmiy asoslangan 1,4 x 0,5m, 0,9 x 0,9, 1,2 x 0,22 va 4 x 0,5m sxemadagi navdor ko'chatlar, parvarishlash agrotexnikasi sxemalar asosida biar va ko'p yillik o'tlarga qarshi kurashish choralaridan kultuvatsiyasida chopiq qilish va gerbisidlardan foydalanish tavsiya etiladi.

Intensiv tutzorlardagi qator oralarida o'sib chiqqan begona o'tlarga qarshi gerbisidlarini qo'llash va barg hosildorligiga tasir darajalari. 1-jadval

	Begona o'tlarning nomlari			
	O'zbek tilida	Lotin tilida	Uchrashi, 1 kv.m da	Zararlash darajasi, ballar
	<i>Bir yilliklar</i>			

1	Fors mastagi -	<i>Lolium persicum</i> Boiss	5,4	4
2	G'ovak suli	<i>Avena fatua</i> L.	4,8	3
3	O'tkirtishli yaltirbosh	<i>Bromus oxyodon</i> L.	5,9	4
4	Kulrang qo'noq	<i>Setaria glauca</i> (L.)	5,1	4
5	Kaltaqiltiq mushukquyruq -	<i>Polypogon fugax</i> Ness	5,3	4
6	Sichqon arpa -	<i>Hordeum murinum</i> L.	4,2	3
	O'rtacha:		5,1	3,6
	Jami:		30,7	22
<i>Ko'p yilliklar</i>				
7	Ajriq	<i>Cynodon dactylon</i> L.	4,5	3
8	Qo'ng'ir hilol -	<i>Cyperus fuscus</i>	5,6	4
	O'rtacha:		5	3,5
	Jami:		10,1	7
	Umumiy jami:		40,8	29

Fors mastagi *Lolium persicum* Boiss, G'ovak suli *Avena fatua* L, O'tkirtishli yaltirbosh *Bromus oxyodon* L, Kulrang qo'noq *Setaria glauca* (L.) Kulrang qo'noq, Sichqon arpa - *Hordeum murinum* L. kabi begona o'tlar asosan Intensiv tutzorlarda keng tarqalgan bo'ladi.

Tuproqda sekinlik bilan parchalanadigan fosforli va kaliyli o'g'itlar, organik o'g'itlar, bilan birga qo'shib kuzda baland tanali va buta tutzorlarga sepib shudgor qilib qo'yilsa kuzgi, qishki, yozgi, bahorgi yog'in sochinlarda erib tut o'simligining o'zlashtirib olish holatiga aylanadi, natijada esa barg hosilining ipak qurti uchun ozuqalik miqdorini oshiradi, hamda pillaning sifatli bo'lishiga erishiladi.

Joriy yilda rejalashtirilgan kolleksiya tutzorini yangi nav, shakl va duragaylar bilan to'ldirish, navlar xatosiga duragay ko'chatlar ekib, o'z navidan payvand qilish ishlari reja asosida olib borildi. Bunda kolleksiya tutzoriga qo'shimcha yangi 1 qator tutzor tashkilqilinib, 2 yoshli duragay ko'chatlardan 20 tup ekildi. Shu bilan birga kolleksiya tutzorining xatolariga 25 tup 2 yoshli duragay ko'chati o'tkazildi. 3.2.1 jadvalidan ma'lum bo'ladiki, ekilgan umumiy duragay ko'chatlar soni 25 tupni tashkil etib, shundan 21 tup ko'chat ko'kardi va saqlanishi 84,0% ni tashkil edi. Intensiv plantatsiyalar ko'chatlarini fenologik kuzatish tut daraxtlari uchun zarur agrotexnik tadbirlarni o'z vaqtida ko'rsatib, ularning kasallik va zararkunandalardan himoyalaniishi hamda ancha samarali bo'ladi. Mashina ko'p yuradigan yo'l chetiga ekilgan tut bargi asosan benzin yoqilganda paydo bo'ladigan zararli gazlar bilan namlanadi va qoplanadi chang-chang ko'p miqdorda bo'ladi. Bunday barglarni qurtlarga berishdan oldin yuvish talab qilinadi.

References:

Используемая литература:

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 20-avgustdagi "Respublikada pillachilik tarmog'idagi mavjud imkoniyatlardan yanada samarali foydalanish chora-tadbirlari

to'g'risida" gi PQ-3910-son qarori. – Toshkent, 2018. 69-71-B.

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 4-dekabrdagi "Respublikada pillachilik tarmog'ini jadal rivojlantirishni qo'llabquvatlashga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" gi PQ-4047-son qarori. – Toshkent, 2018. 1-4-B.

3. Mirzaeva Y., Khojamshurov N., Sokhibova N.S. Advantaces of in vitro mulberry variety and hybrid propagation with high economic efficiency Monografia pokonferencyjna Science research, development Czestochowa 2020 82-85

4. Bekkamov CH.I., Kurbanov I., Sokhibova N.S "Establishing intensive bushy mulberry groves depending on climatic conditions and methods for determining nutritional leaf yield" International Journal of Fauna and Biological Studies ISSN^ 2394-0522, Impact Factor: RJIF 5.53 № 7 2020 Page number 118-120

5. Mirzaeva Y., Khojamshurov N., Sokhibova N.S "Efficiency quality indicator of in vitro propagation of high-yielding mulberry varieties and hybrids", Scientific research results in pandemic conditions

6. (COVID-19) Shawenee, USA 2020 847-854

7. 6.Эремин Г.В., Проворченко А.В., Гавриш В.Ф., Эремин В.Г. Перспективы создания насаждений косточковых культур интенсивного типа /Формы и методы повышения экономической эффективности регионального садоводства и виноградарства. Организация исследований и их координация.